

MEĐUKNJIŽNIČNA SURADNJA – KAKO DIJELJENJE POSTAJE MNOŽENJE

Interlibrary partnership – multiply by dividing

Margita Mirčeta Zakarija
Sveučilišna knjižnica u Splitu
mazakari@svkst.hr

Irena Urem
Sveučilišna knjižnica u Splitu
iurem@svkst.hr

Broj
bibliografske
jedinice

340

UDK /UDC **021.64:027.7**
Stručni rad / Professional paper
Primljeno/Received: 02.09.2019.

Sažetak

Od kraja 2016. Sveučilišna knjižnica u Splitu razvija suradnju s Penn State University Libraries kao dio programa šire međusveučilišne suradnje. U procesu pripreme za suradnju, splitska knjižnica provela je analizu dosadašnjeg načina poslovanja. Ciljevi analize obuhvaćali su među ostalim i definiranje konkretnih strateških zadataka kojima će knjižnica napraviti iskorak prema suvremenijem načinu rada. Analiza je pokazala značajne mogućnosti koje međuknjižnična suradnja može otvoriti u mijenjanju poslovanja. U ovom radu razmotrit ćemo različite uloge međuknjižnične suradnje koje smo dosad prepoznali, osobito u kontekstu usklađivanja strategija knjižnice i sveučilišta te povećavanja vidljivosti knjižnice u sveučilišnoj zajednici.

Ključne riječi: međuknjižnična suradnja, knjižnična vidljivost, sveučilišne knjižnice

Summary

Partnership between University Library Split and Penn State University Libraries initiated as a part of a larger university cooperation program. During the preparation phase for the partnership activities Split library carried out a thorough analysis of its current practices, focused particularly on defining strategic assessments of its modernization. The analysis indicated significant relevance of interlibrary partnership in the modernization of working practices. In this paper we will point out some advantages

of interlibrary partnership that we've recognized so far, particularly in the context of coordinating library strategy with the general university strategy as well as of enhancing library visibility within the university community.

Keywords: interlibrary partnership, library visibility, university libraries

Uvod

Suradnja među knjižnicama sasvim je uobičajena praksa, dio poslovanja o kojem obično nema nedoumica. Od međuknjižnične posudbe, preko zajedničkih projekata za razvoj usluga, primjerice poticanja čitanja, do stručnih skupova i razmjene uspješnih praksi. Međutim, iako je ta načelna ideja suradnje konstanta, kontekst u kojem se odvija nije. U umreženom svijetu pojam „knjižnične usluge“ ili „knjižnične zbirke“ više nije vezan uz fizičke granice jedne određene knjižnice. Korisniku možemo pružiti informaciju koju knjižnica ne čuva ni u jednoj zbirci jer se i ideja „pohrane“ redefinirala, u određenoj mjeri i destabilizirala. Primarni zahtjev koji korisnici postavljaju pred knjižnicu jest trenutni i stalni pristup cjelovitoj informaciji. Uloga međuknjižnične suradnje na tom polju raznovrsna je i može se pretpostaviti kako će joj važnost i rasti.

Zahtjevi i očekivanja sveučilišne zajednice kreću se u sličnom pravcu. Možemo ih prepoznati, kako u onim konkretnim zahtjevima s kojima se knjižničar susreće u svakodnevnoj komunikaciji s korisnicima, tako i u pisanim dokumentima sveučilišnih strategija¹. Otvorenost za suradnju s drugim sveučilištima i vidljivost u međunarodnoj zajednici naglašeni su kao strateški ciljevi u dvama strateškim područjima Sveučilišta u Splitu² i trebali bi utjecati na rad svake sveučilišne sastavnice. Iz tih ciljeva nastala je i inicijativa za suradnju između splitske Sveučilišne knjižnice i Penn State University Libraries (u nastavku PSUL), kao dio šireg programa međusveučilišne suradnje³. Splitska

¹ U radu navodimo primjer strategije Sveučilišta u Splitu, ali je komponenta međunarodne suradnje i vidljivosti podjednako prisutna i u strategijama drugih hrvatskih sveučilišta (prema podacima dostupnim na mrežnim stranicama sveučilišta u Dubrovniku, Osijeku, Puli, Rijeci, Splitu, Zadru i Zagrebu).

² Strategija 2015-2020. URL:

http://www.unist.hr/Portals/0/datoteke/dokumenti/UNIST_STRATEGIJA_2015_2020.pdf (2019-05-30)

³ Sveučilišta su započela različite oblike suradnje već u ranim devedesetim godinama 20. stoljeća, da bi od 2011. veza očvrstnula kroz posebni program partnerstva. Kontinuitet partnerstva potaknuo je prorektore da iniciraju uključivanje i središnjih knjižnica u program u prosincu 2016. URL: <https://global.psu.edu/article/university-split> (2019-05-30)

knjižnica nije do tada razvijala međunarodne programe suradnje, dok je na PSUL-u upravo započeo s radom ured za svjetska partnerstva – Global engagement initiatives.

U prvim video razgovorima knjižničari su predstavili način rada i glavne zadatke svojih knjižnica, osnovne statističke podatke, strateške ciljeve i najvažnije poteškoće u radu. Iako je riječ o istoj vrsti knjižnica, zamijećene su i znatne razlike između budućih partnera. Različite prostorne dimenzije, broj zaposlenika i korisnika, način osnutka i karakteristike knjižničkog fonda, izvori i iznosi financiranja, stupanj integriranosti sveučilišnog knjižničkog sustava – redom utječu na prirodu suradnje te zahtijevaju izmijenjeni pristup. Kada se u početnoj fazi suradnje knjižnice suoče s primjetnim međusobnim razlikama postavlja se pitanje: ako sve navedene karakteristike udaljavaju knjižnice, mogu li problemi biti poveznica među njima? Postoje li zajednički problemi na koje se može utjecati suradnjom? Odnosno, kojim se aktivnostima mogu rješavati detektirani problemi učinkovitije negoli da ih pojedina knjižnica rješava samostalno?

Problemska polja i strateški pristup

Pažljiva analiza sličnosti i razlika omogućava preciznije definiranje problemskih polja na kojima je moguće zajednički raditi⁴. Splitsko-američka analiza ponudila je sljedeća polja za razvijanje suradnje:

- stručno usavršavanje knjižničara u kontekstu otvorene globalne knjižnice
- vidljivost u sveučilišnoj nastavničkoj zajednici
- vidljivost knjižničkih usluga u studentskoj zajednici
- rad sa studentima i nastavnicima u programima razmjene

Koliko god je suradnja uvijek načelno korisna, da bi se konkretizirala u jasne aktivnosti potrebno je strateški pristupiti svakom navedenom polju. Dempsey⁵ navodi zamke u koje suradnja može zaći bez strateškog vođenja, od kojih su neke moguće i u ovakvom projektu: ako je cilj suradnje nedovoljno jasno definiran, teško je osigurati sredstva od nadređene institucije (sveučilišta), teško je opravdati ulaganje radnih sati knjižničara u dodatni rad nauštrb rada na matičnoj ustanovi, nemoguće je potpuno

⁴ S tim ciljem u splitskom primjeru daljnje razgovore pratili su i prvi posjeti: u veljači 2017. ravnateljica SVKST posjetila je PSUL, a voditelj ureda Global engagement initiatives uzvratilo je posjet u svibnju iste godine.

⁵ Dempsey, Lorcan. What collaboration means to me: library collaboration is hard; effective collaboration is harder. // Collaborative librarianship vol.10, issue 4, art.3 (2019). URL: <https://digitalcommons.du.edu/collaborativelibrarianship/vol10/iss4/3> (2019-06-14)

kontrolirati proces jer ovisi o dva različita sustava, zahtjevno je isplanirati i učinkovito podijeliti poslove unutar određene aktivnosti. Stoga je jasno određivanje cilja svake aktivnosti preduvjet za učinkovitu suradnju, poslije kojeg slijedi podjela zadataka na one koji se mogu učinkovito obavljati na lokalnoj razini, one koji se mogu uspješnije provoditi zajednički te zadatke za koje je potencijalno potrebna pomoć treće strane⁶. Pored toga, važan preduvjet je i valjano predstavljanje suradnje knjižničnom osoblju i svima koji će potencijalno sudjelovati u projektu. Ciljevi će se ostvariti jedino ako je svakom suradniku kvalitetno objašnjen zadatak, ako su prioriteta definirani i prihvatljivi sudionicima projekta.⁷

Stručno usavršavanje u globalnoj knjižnici

Početnu aktivnost suradnje u splitsko-američkom primjeru knjižnice su odlučile vezati uz gore navedeno problemsko polje „stručnog usavršavanja knjižničara u kontekstu otvorene globalne knjižnice“. Stručno usavršavanje obuhvaća širok spektar mogućih aktivnosti, čak i ako se oslanja isključivo na kompetencije knjižničarske „jezgre“.⁸ Uz pretpostavku kako su kompetencije „jezgre“ u pravilu zastupljenije u formalnom obrazovanju i stručnom usavršavanju nakon zaposlenja, međuknjižnična suradnja može stvoriti prostor za zajedničko neformalno učenje i razvijanje „kompetencija na periferiji kurikula“.⁹ Jedna od takvih kompetencija jest i sposobnost poučavanja korisnika. Iako je nastava informacijske pismenosti jedan od važnijih segmenata rada američke knjižnice, dok splitska knjižnica tek radi na sustavnom programu takvih radionica, problem nastavničkih kompetencija knjižničara jednako je prisutan kod oba partnera. Stoga je u lipnju 2018. organizirana višednevna radionica za visokoškolske knjižničare u Splitu koji već rade ili namjeravaju pokrenuti programe informacijske pismenosti. Tri američke knjižničarke¹⁰ predstavile su praktične metode koje koriste u nastavi i radu sa

⁶ Isto.

⁷ Hasenay, Sanda; Mokriš, Svjetlana. Visokoškolske knjižnice – mogući oblici međusobne suradnje kao preduvjet razvoja u informacijskom društvu, 2013. URL: http://nova.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2014/05/226_Hasenay_Mokris_2013_2.pdf (2019-09-12)

⁸ O pojmu knjižničarskih kompetencija postoji obimna stručna literatura koja prati razvoj pojma kompetencija u drugim znanstvenim disciplinama. Knjižničarske kompetencije postaju osobito važna tema nakon promjena kurikuluma u visokom školstvu te bi detaljnija analiza znatno nadišla ciljeve ovog rada. Pojam kompetencija „jezgre“ koristi se u smislu objašnjenom u: Machala, Dijana. Knjižničarske kompetencije. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015.

⁹ Isto, str. 228.

¹⁰ U drugi posjet Splitu došle su knjižničarke iz kampusa različitih veličina i usmjerenja koje su u svom radu morale specijalizirati uže ili šire aspekte knjižničarskog posla.

studentima, a polaznici su ih potom imali prigodu testirati; organizirani su video pozivi iz PSUL preko kojih su splitski sudionici raspravljali s američkim kolegama o sadržajima i tehnologijama u nastavi informacijske pismenosti; organizirana je tematska rasprava o formalnom i neformalnom obrazovanju knjižničara te razlikama u hrvatskom/američkom sustavu.

Neki pozitivni ishodi bili su vidljivi neposredno po završetku radionice: osim zadovoljstva praktičnom prirodom radionice, polaznici su i izravno u naknadnom upitniku izrazili želju za jačim povezivanjem unutar Sveučilišta – kroz zajedničko organiziranje nastave informacijske pismenosti, veću razmjenu iskustava iz nastavnog procesa, stvaranje zajedničke strategije suradnje s nastavnim osobljem. Ishodi se mogu koristiti kao smjernice za unutar sveučilišnu suradnju splitskih sastavnica, ali i kao smjerokaz za daljnju međunarodnu suradnju u ovom problemskom polju.

Vidljivost u sveučilišnoj nastavničkoj zajednici

Problemska polja koja su knjižnice odabrale za razvijanje suradnje, međusobno su snažno povezana. To osobito vrijedi za pitanje vidljivosti knjižnica, na koje se može utjecati aktivnostima iz svih polja. U praksi i dalje opstoji tradicionalni simbol knjižnične vidljivosti u zajednici – knjižničar informator na informacijskom pultu, ali statistički podaci i stručna literatura već neko vrijeme pozivaju na odmicanje od tog pasivnog modela čekanja na korisnički upit, u materijalnom ili virtualnom obliku.¹¹ Predlaže se jačanje izravnog pristupanja korisniku, osobito nastavniku i znanstveniku, s ciljem boljeg razumijevanja istraživačkog i nastavnog procesa. Kroz individualne razgovore s nastavnikom/znanstvenikom, ankete i analize knjižničar treba prepoznati u kojem segmentu rada i na koji način može podržavati navedene procese. U razgovorima s nastavnim i knjižničnim osobljem na PSUL-u¹² sugovornici su naročito isticali važnost izravne komunikacije predmetnog nastavnika i knjižničara za provođenje uspješnih programa informacijske pismenosti. Američka praksa jasno pokazuje koliko takav kvalitetan odnos nastavnika i knjižničara istovremeno doprinosi i vidljivosti knjižnice.

¹¹ Johnson, Anna Marie. Connections, conversations, and visibility: how the work of academic reference and liaison librarians is evolving, 2018. URL:

<https://journals.ala.org/index.php/rusq/article/view/6929/9356> (2019-09-20)

¹² Tijekom studijskog posjeta u listopadu 2018.

Još jedan način za postizanje tog cilja američka strana prepoznala je na polju međuknjižnične posudbe. Od travnja 2019. započela je prva faza projekta koji bi trebao jačati vidljivost knjižničnih zbirki među znanstveno-nastavnim osobljem: uspostavljena je besplatna elektronička razmjena digitaliziranih dijelova knjižnične građe za nastavnike koji rade na zajedničkim projektima dvaju sveučilišta. Splitska knjižnica otvorila je svoj partnerski račun na platformi ILLIAD preko koje se razmjenjuju zahtjevi i elektronička knjižnična građa. Dugoročno se planira širenje besplatne posudbe i na tiskanu građu, ali trenutno bi takav oblik bio ekonomski neodrživ. Potrebno je pratiti učinke ovakvog korištenja građe na razvoj zbirki i sustav poslovanja u obje knjižnice. Iako će se promoviranje usluge pripremiti zajednički, svaka će knjižnica provesti prilagodbu za lokalni kontekst.

Ako „nijedna knjižnica više ne postoji kao izdvojeno fizičko mjesto“¹³ niti može čuvati ili posjedovati sve informacije o bilo kojoj temi, međuknjižnična suradnja može tu činjenicu pretvoriti u korisnu priliku. Dijeljenje zbirki povećava vrijednost svakoj knjižnici, bezobzira na ekonomska i pravna pitanja koja ih prate. Pored dijeljenja kroz međuknjižničnu posudbu, proces upravljanja zbirkama i briga o njihovoj pohrani također mogu biti predmet suradnje. U tom slučaju dijele se i inovativna tehnološka rješenja – primjenjivi računalni programi koji korisnicima olakšavaju pristup građi, pomažu procese učenja i istraživanja na način koji najbolje odgovara suvremenim informacijskim potrebama. Koliko god pojedina knjižnica bila financijski i stručno snažna, ne može sama dizajnirati ili prilagođavati takve programe, stoga je izvjesno sve jače međunarodno povezivanje knjižnica na ovom polju¹⁴.

Vidljivost u knjižničnim uslugama u studentskoj zajednici

Važnost dijeljenja zbirki jasnija je ako uzmemo u obzir promjene u načinu učenja i studentskim očekivanjima od knjižnice¹⁵. Studenti žele imati osiguran pristup informaciji koja im treba bez obzira gdje je informacija pohranjena i u kojem obliku, žele pristup u bilo koje doba, s bilo kojeg mjesta i bez čekanja na dostavu. Trenutačna dostupnost

¹³ Wenborn, Chloe. How technology is changing the future of libraries. URL: <https://www.wiley.com/network/librarians/library-impact/how-technology-is-changing-the-future-of-libraries> (2019-06-14)

¹⁴ Giordano, Tommaso. Lost in translation: biblioteche e strategie di cooperazione tra stampa e digitale. URL: <http://aibnotizie.aib.it/lost-in-transition/> (2019-06-14)

¹⁵ NMC Horizon report : 2017 Library edition. <http://cdn.nmc.org/media/2017-nmc-horizon-report-library-EN.pdf> (2019-06-15)

obilježje je našeg vremena, a knjižnica koja bi i dalje ostala zatvorena u vlastitim zidovima i materijalnim zbirka ne bi mogla funkcionalno postojati. Odnosno, za studente bi takva knjižnica postala neprimjetan čimbenik u obrazovnom procesu. Nasuprot tome, „širenje“ zbirki dijeljenjem s drugim knjižnicama stvara drugačiju sliku knjižnice u studentskom životu. Jednako kao i povezivanje prethodno spomenutih programa informacijske pismenosti s ishodima učenja.¹⁶

Kao što je navedeno u uvodnom dijelu, i splitsko i američko sveučilište strateški su orijentirani na međunarodnu suradnju. To podrazumijeva i obrazovanje studenata kojima je mobilnost uobičajeni dio studijskog procesa, kao i knjižnicu koja se prilagođava korisnicima koji stižu iz različitih sveučilišnih sredina, imaju različite informacijske potrebe i studijske navike. Međuknjižničnom suradnjom može se znatno utjecati na kvalitetu rada sa studentima i nastavnim osobljem koji sudjeluju u programima razmjene. Koordinirani „informativni sat“ kao oblik knjižnične edukacije prije odlaska s matičnog sveučilišta te odmah po dolasku na gostujuće sveučilište može studentima olakšati boravak i markirati knjižnicu kao informacijski centar u najširem smislu.¹⁷

Promjena u načinu učenja ima posljedice i na prostorno oblikovanje knjižnice. Naime, studenti sve češće traže prostor za suradničko učenje, bilo da ih na to izravno potiču nastavnici, bilo da ih sami zadaci koje moraju obaviti usmjeravaju u tom pravcu. Stoga i knjižnice prilagođavaju čitaoničke prostore u sobe za skupni rad, učionice za virtualnu komunikaciju ili medijske sobe.¹⁸ Američka knjižnica u procesu je prilagođavanja postojećih čitaonica, spremišnih i uredskih prostora u pravcu sličnih suvremenih zahtjeva. Splitski partner ima prednost novoizgrađene namjenske zgrade koja je usuglašena s navedenim tendencijama, ali ima financijski problem tehnološkog opremanja učionica. Međuknjižnična suradnja i ovdje može biti korisna za obje strane – u pregovorima o financiranju sa sveučilišnim upravama moguće je unakrsno zagovaranje, razmjena statistika o korištenju prostora i studentskim potrebama.

Opisane aktivnosti nisu planirane kao kratkoročne, već kao dio dugotrajnijih procesa. To znači kako je za njihov pozitivni učinak nužna upornost u dužem vremenskom

¹⁶ Johnson, Anna Marie. Nav. dj.

¹⁷ Primjer informacijske pripreme studenata za boravak na inozemnoj sastavnici NYU ogledan je i kao primjer za međusveučilišnu suradnju. Više o radionicama u članku Brown, N., & Barr-Walker, J. Collaboration and innovation “across land and sea”: Developing global library orientations. *College & Research Libraries News*, 74(9), 484-487. doi: 10.5860/crln.74.9.9012

¹⁸ Wenborn, C. Isto.

periodu, kao i dopunjavanje novim pravcima suradnje. Predviđen je zajednički rad na još dva tematska područja – povezivanje knjižnica s drugim sveučilišnim sastavnicama i udruženjima te strateško promoviranje knjižnica i knjižničarstva u sveučilišnom okružju.

Zaključak

Prilike za suradnju i povezivanje među knjižnicama danas su veće no ikad. U tom je smislu tehnologija puno veći prijatelj starim čuvaricama znanja nego što se obično misli. Moguće je povezivanje sadržajno različitih, prostorno udaljenih i statistički teško usporedivih knjižnica, uz obostrani dobitak. U splitsko-američkom primjeru pokazuje se raznovrsnost mogućih zajedničkih aktivnosti koje obuhvaćaju i knjižničare i zajednicu kojoj služe. Ključno je suradnji pristupiti strateški te je koristiti za rješavanje konkretnih zajedničkih problema: od rada na jačanju knjižničarskih kompetencija (nastavničkih, tehnoloških, komunikacijskih) i dijeljenja iskustava iz svakodnevnog radnog procesa (odabir informatičkih alata i platformi) do povećanja vidljivosti u sveučilišnoj zajednici i jačanja pregovaračke pozicije prema sveučilišnim tijelima odlučivanja. Pozitivni učinci suradnje u odnosu na informacijske potrebe primarnih korisnika studenata možda su i najuočljivije – veća dostupnost informacijskih izvora (dijeljenje zbirki), stručna knjižničarska podrška i u programima mobilnosti, prilagodba učioničkih prostora u skladu sa suvremenim zahtjevima. Postoji i dobitak koji je vidljiv tek dugoročno i ne nužno u brojčanom smislu, a tiče se utjecaja međuknjižnične suradnje na promjene unutar knjižnice kao organizacije – radni procesi se moderniziraju kao logična posljedica mijenjanja zajednice kojoj knjižnica služi, a ne kao nametnuti eksperiment.

Literatura

Barbarić, Ana. Knjižničarske kompetencije. // Cjeloživotno učenje knjižničara / urednice Horvat, A.; Machala, D. Zagreb, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2009.

Brown, N., & Barr-Walker, J. Collaboration and innovation “across land and sea”: Developing global library orientations. *College & Research Libraries News*, 74(9), 484-487.
DOI: 10.5860/crln.74.9.9012 (2019-09-01)

Dempsey, Lorcan. What collaboration means to me: library collaboration is hard; effective collaboration is harder. // *Collaborative librarianship*, 10(4), art.3 (2019). URL:
<https://digitalcommons.du.edu/collaborativelibrarianship/vol10/iss4/3> (2019-06-14)

Giordano, Tommaso. Lost in transition: biblioteche e strategie di cooperazione tra stampa e digitale. URL: <http://aibnotizie.aib.it/lost-in-transition/> (2019-06-14)

Hasenay, Sanda; Mokriš, Svjetlana. Visokoškolske knjižnice – mogući oblici međusobne suradnje kao preduvjet razvoja u informacijskom društvu, 2013. URL:

http://nova.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2014/05/226_Hasenay_Mokris_2013_2.pdf (2019-09-12)

Johnson, Anna Marie. Connections, conversations, and visibility: how the work of academic reference and liaison librarians is evolving, 2018. URL:

<https://journals.ala.org/index.php/rusq/article/view/6929/93560> (2019-09-20)

Machala, Dijana. Knjižničarske kompetencije. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015.

NMC Horizon report : 2017 Library edition. <http://cdn.nmc.org/media/2017-nmc-horizon-report-library-EN.pdf> (2019-06-15)

Quezzaire, Pilar. Libraries in the 21st century: the struggle between perception and reality. URL : <http://blogs.ibo.org/blog/2018/02/23/libraries-in-the-21st-century-the-struggle-between-perception-and-reality/> (2019-06-14)

Strategija 2015-2020. URL:

http://www.unist.hr/Portals/0/datoteke/dokumenti/UNIST_STRATEGIJA_2015_2020.pdf (2019-06-14)

Wenborn, Chloe. How technology is changing the future of libraries. URL :

<https://www.wiley.com/network/librarians/library-impact/how-technology-is-changing-the-future-of-libraries> (2019-06-14)
